

Remissvar över Region Gotlands Kulturplan 2025-2028

Sammanfattning

Bildkonst Sveriges remissvar utgår från följande huvudpunkter:

- Bildkonst Sverige ser mycket positivt på att regionen lyfter fram konsten som ett område vars infrastruktur behöver utvecklas och adresserar de ekonomiska utmaningarna som alla aktörer inom konstfältet står inför. Bildkonstens arrangörer har betydligt mindre resurser än andra konstområden. Detta gäller framför allt på regional nivå där endast ca 1,3 procent av medlen inom kultursamverkansmodellen går till bild- och formområdet. Bildkonst Sverige anser att situationen är orimlig och behöver förstärkas omedelbart. Idag styrs vilka konstformer som publiken får del av genom gravt ojämlika ekonomiska förutsättningar. Ekonomisk styrning är politisk styrning.
- Bildkonst Sverige ser också positivt på visionen att kulturens möjligheter gällande bildning, social hållbarhet och civil beredskap ska tillvaratas. I dagens medielandskap är bilden central. Bildkonstens arrangörer har ingående kompetens och kunskap om hur bilder används och manipuleras. Bildförståelse är en viktig förutsättning för att kunna medverka i demokratin och central kompetens för att hantera desinformation. Detta kräver dock en regional infrastruktur samt motsvarande resurser som finns för andra konstformer. Idag har konstaktörer sämre förutsättningar att sprida sin kunskap inom konst. Resultatet är att endast 6 av landets 21 regioner erbjuder bildkonst i utbud till Skapande skola. Bildkonst Sverige vill göra regionen uppmärksam på att bildkonstens arrangörer är centrala för att barn och unga ska få tillgång till bildförståelse och lära sig att aktivt kunna uttrycka sig i bild. För att arrangörerna ska kunna uppfylla detta uppdrag krävs aktiv samverkan, ökade resurser och en regional infrastruktur för bildkonst.
- Eftersom bildkonsten gravt missgynnas i kultursamverkansmodellen behövs särskilda åtgärder för att få in bildkonsten i modellen så att fler får tillgång till bildkonst, inte minst barn och unga. Bildkonst Sverige föreslår därför en ny pilotsatsning på noder med regionalt ansvar för bildkonst. Den primära uppgiften i noduppdraget är att skapa fler publika utställningar samt verksamhet för barn och unga, motsvarande det uppdrag som exempelvis länsteatrarna och läns museerna redan har. Bildkonst Sverige föreslår en satsning på totalt 10 miljoner per nod och år där staten finansierar 50%. För en utförlig beskrivning av förslaget, se bilagan.

Remissvaret följer förslaget disposition och utgår från målen.

Mål 1: Strukturellt svaga områden stärks

Bildkonst Sverige ser mycket positivt på att regionen lyfter fram konsten som ett område vars infrastruktur behöver utvecklas. Bildkonsten saknar idag stabila förutsättningar att verka regionalt. Bildkonstens arrangörer har de facto betydligt mindre resurser än andra konstområden. Endast ca 1,3 procent av medlen inom kultursamverkansmodellen går till bild- och formområdet. Det motsvarar 1/50 av de medel som går till scenkonst (teater, dans, musik). Detta samtidigt som scenkonsten har en utbyggd regional infrastruktur med länsteatrar som får statligt stöd via kultursamverkansmodellen, turnéteatern Riksteatern med ett statligt anslag på närmare 300 mnkr och över tvåhundra lokala riksteaterföreningar, ett stort anslag till fria aktörer via Statens kulturråd samt en stark kommersiell gren. Bildkonstområdet saknar idag en utbyggd regional infrastruktur, har ingen motsvarighet till Riksteatern sedan Riksutställningar lades ned, har ett marginellt och mycket konkurrensutsatt anslag till fria aktörer via Statens konstråd och en tynande kommersiell gren till följd av uteblivna reformer.

Bildkonst Sverige anser att situationen för bildkonstens arrangörer är orimlig och behöver förstärkas omedelbart. Idag styrs vilka konstformer som publiken får del av genom gravt ojämlika ekonomiska förutsättningar.

Mål 3: Stärkta förutsättningar för konstnärligt skapande, hög kvalitet och professionell utveckling

Bildkonst Sverige är positiva till att regionen lyfter ökad samverkan mellan regionala kulturinstitutioner och fria aktörer som en viktig del i att stärka förutsättningarna för konstnärligt skapande, hög kvalitet och professionell utveckling. Återstartsutredningen (SOU 2021:77) föreslår inrättandet av ett särskilt stöd för samarbeten mellan frilansande curatorer och utställningsarrangörer för att öka utbytet mellan frilansande curatorer och konstinstitutioner. Något som också går att applicera på regional nivå och möjliggör att en närmare samverkan utvecklas mellan regionala kulturinstitutioner och arrangörer.

Mål 4: Fler barn, unga och unga vuxna på Gotland deltar i och skapar kultur.

Bildkonst Sverige håller med kommunen om vikten av att barn, unga och unga vuxna får ta del av kultur både i skolan och på fritiden. Viktigt att påpeka är att en kvalitativ regional kulturverksamhet med kulturell mångfald för barn, unga och unga vuxna inkluderar bild och form. Idag erbjuder endast 6 av landets 21 regioner bildkonst i utbud till Skapande skola. Anledningen är att bildkonstens arrangörer saknar de resurser och den regionala infrastruktur som finns för andra konstformer. Att endast ca 1,3 % av medlen i kultursamverkansmodellen till bild- och formområdet gör att bildkonsten har sämre möjlighet än andra konstområden att verka genom skolan för att sprida kunskap om

bildkonst och bildförståelse. Bildkonst Sverige vill därför uppmärksamma regionen på att bildkonstens arrangörer är centrala för att barn och unga ska få tillgång till bildförståelse och lära sig att aktivt kunna uttrycka sig i bild och vill uppmana till ökad samverkan för att dessa resurser utnyttjas. För att arrangörerna ska kunna uppfylla detta uppdrag krävs också att regionen satsar ökade resurser och bygger upp en regional infrastruktur för bildkonst.

För att bidra med en konstruktiv lösning på hur bildkonsten ska komma in i modellen, så att fler får tillgång till bildkonst, har Bildkonst Sverige tagit fram förslag på en ny pilotsatsning på noder med regionalt ansvar för bildkonst. Den primära uppgiften i noduppdraget är att skapa fler publika utställningar samt verksamhet för barn och unga, motsvarande det uppdrag som exempelvis länsteatrarna och läns museerna redan har. Regeringen avsätter medel för fem pilotnoder för bildkonst 2025. Dessa följs upp med tio ytterligare noder 2027 för att slutligen omfatta alla regioner 2029. Projekten löper på 4 år vardera och löper alltså omlott. Bildkonst Sverige föreslår en satsning på totalt 10 miljoner per nod och år där staten finansierar 50%. För en utförlig beskrivning av förslaget, se bilagan.

Mål 7: Kulturens roll för demokratiutveckling stärks.

Regionen skriver att konsten, kulturarvet och folkbildningen bidrar till livslångt lärande, ökad bildningsnivå, demokratiutveckling och social hållbarhet. I detta sammanhang nämns även att arbetet med media- och informationskunnighet (MIK) och digital kompetens ökar samhällets resiliens. Till detta vill Bildkonst Sverige lägga till bildförståelse. I dagens medielandskap är bilden central. Till skillnad från text går bilder på ett mer direkt sätt in i våra känslor. Vi blir därmed mer exponerade. Till detta tillkommer en accelererande utveckling av AI som underlättar produktionen av manipulerade bilder. Bildförståelse är en viktig förutsättning för att kunna medverka i demokratin och central kompetens för att hantera desinformation. Bild är samtidigt ett språk som bildkonstens aktörer och konstnärer talar flytande. Runt om i Sverige finns kompetens, djup kunskap och pedagogiska verktyg. Bildkonst Sverige vill därför att även bildförståelse prioriteras för att öka samhällets resiliens. Även detta är ett argument för att regionen ska satsa ökade resurser och bygga upp en regional infrastruktur för bildkonst, så att bildkonstens arrangörer kan bidra till beredskapsarbetet på bästa möjliga sätt.

Mål 8: Ett strategiskt arbete inom gestaltad livsmiljö etableras.

Bildkonst Sverige ser positivt på att Region Gotland vill inleda ett strategiskt arbete i linje med den nationella politiken för området och särskilt lyfter fram den offentliga konsten och enprocentsregeln som en viktig del av den gestaltade livsmiljön. Bildkonst Sverige vill lyfta att Gotland med sina många professionella konstaktörer har en unik möjlighet att involvera den kompetens och kunskap som finns i utvecklingen av den gemensamma miljön. Mellan 2018 och 2020 hade exempelvis myndigheten Statens konstråd uppdrag att samarbeta med aktörer över hela Sverige för att stärka kunskapsutvecklingen inom fältet offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer. Bl.a. utlystes ett pilotsamarbete med lokala konstarrangörer i form av konsthallar med offentligt uppdrag och fria konstaktörer, konstnärer och oberoende curatorer, som ville genomföra lokalt förankrade projekt. Konstrådets slutsats var att det finns behov av långsiktigt offentligt stöd för egeninitierad konst i gemensamma livsmiljöer. Pilotsamarbetet med lokala konstarrangörer visar hur

medel till fria aktörer kan skapa tillgång till konst i gemensamma miljöer på platser som annars blir utan konst, men också utveckla synen på vad offentlig konst kan vara.

Verksamhetsområdet Konst, slöjd och form (utmaningar och önskad förflyttning konst, bilaga)

Bildkonst Sverige ser positivt på att regionen just adresserar de ekonomiska utmaningarna som alla aktörer inom konstfältet står inför. Bildkonstnärer är den konstnärsgrupp med lägst inkomster, men förekomsten av oavlönat arbete inom bildkonsten gäller inte bara konstnärerna, utan alla som arbetar med bildkonst. Stora delar av den konst som publiken i dag kan ta del av utförs obetalt av professionella arrangörer. Konsekvenserna är att arrangörerna inte kan arbeta långsiktigt och nå nya publikgrupper med sina utställningar. Det betyder också att arrangörerna har svårt att utvecklas till stabila arbetsgivare samt att professionellt arbete inte ersätts, både det egna arbetet och konstnärernas arbete. Detta samtidigt som konstarrangörerna har en central roll för ett fungerande kulturliv, genom att de möjliggör för publiken att möta konsten och därmed för konstnärerna att visa sin konst. Det offentliga är en viktig aktör vad gäller finansiering av kultur både vad gäller konstnärer och arrangörer.

Ett aktuellt exempel där detta blir tydligt är när det gäller MU-avtalet. Konstnärer ska ha betalt för utfört arbete, men då måste de uppdaterade nivåerna i det nya MU-avtalet mötas av höjda anslag till bildkonstens arrangörer. Resultatet är annars att konstarrangörerna får skära ner i antalet utställningar eller i sitt publika arbete, vilket ger mindre konst till publiken och färre arbetstillfällen för konstnärer. Bildkonst Sverige anser att förändringar i MU-avtalet måste följas av motsvarande uppräknings av konstarrangörernas finansiering. För att säkerställa ett livskraftigt kulturliv med kulturell mångfald behöver även bildkonstens arrangörer stabila strukturer och resurser för att kunna skapa en likvärdig tillgång till bildkonst för alla i regionen.

Bilaga

Förslag: Noduppdrag för att stärka bildkonsten och skapa modell för utveckling

Eftersom bildkonsten gravt missgynnas i kultursamverkansmodellen behövs åtgärder för att få in bildkonsten i modellen och ökade resurser för att kompensera de fria aktörer som växt fram i brist på infrastruktur. Men framför allt behövs dessa åtgärder för att fler ska få tillgång till bildkonst. Särskilt viktigt är att nå barn och unga. Bristen på infrastruktur gör att bildkonsten har sämre möjlighet att verka genom Skapande skola. Detta samtidigt som vikten av bildförståelse och förmåga att uttrycka sig i bild bara ökar. Bildförståelse är en viktig förutsättning för att kunna medverka i demokratin och central kompetens för att hantera desinformation vilket lyfts som en central fråga av Mediemyndigheten. Bildförståelse är också en del av läroplanen men har idag litet genomslag. Den extremt svaga infrastruktur som idag finns för bildkonsten försvagar därmed Sveriges motståndskraft för desinformation.

Bildkonst Sverige föreslår därför en ny pilotsatsning på noder med regionalt ansvar för bildkonst. Den primära uppgiften i noduppdraget är att skapa fler publika utställningar samt verksamhet för barn och unga, motsvarande det uppdrag som exempelvis länsteatrarna och läns museerna redan har. Regeringen avsätter medel för fem pilotnoder för bildkonst 2025. Dessa följs upp med tio ytterligare noder 2027 för att slutligen omfatta alla regioner 2029. Projekten löper på 4 år vardera och löper alltså omlott. Bildkonst Sverige föreslår en satsning på totalt 10 miljoner per nod och år. Staten finansierar 50% av noderna.

I en utlysning via Statens kulturråd får regioner ansöka om att matcha finansieringen. Regionerna i sin tur utlyser noduppdrag som kan sökas av alla konstaktörer i regionen, eller konstellationer av aktörer som går samman. Om utlysningen bjuder in aktörerna att beskriva vad de vill utveckla, kan konstlivet själva vara med och formulera behov av fördjupning och utveckling, samtidigt som att utlysningen bidrar till värdefull omvärldsanalys för regionen. Ett år innan uppdragen löper ut görs en utvärdering och nya noduppdrag annonseras. Samma aktör kan få förlängt noduppdrag, eller så flyttas uppdraget till en annan sökande. I genomförandet ska hänsyn tas till att uppdraget ska kunna avslutas efter fyra år och att det ska dokumenteras så att det lätt kan lämnas över till annan aktör, för att garantera långsiktighet.

Medlen till noderna ska gå till publik konstverksamhet, inte till främjandeinsatser som redan ombesörjs av konstkonsulenter. Dock kan de regionala konstkonsulenterna, som ska verka för samordning och utveckling, kopplas till nodernas arbete för att skapa synergier. Dessa skulle också kunna få i ansvar att skapa en struktur för lärande mellan regionerna. På så sätt kan den kunskap som skapas i en region delas med de andra regioner. Detta kan bli en pilot för hur man bygger lärande inom kultursamverkansmodellen, även för andra konstområden. Konstdepartementet (under Konstnärscentrum) är en aktör som i brist på infrastruktur utvecklats och nu har en unik kompetens kring att arbeta med bild- och form i skolan. Deras verksamhet bör permanentas och involveras i arbetet.

Genom noderna byggs därmed den infrastruktur som saknas upp, men på ett dynamiskt sätt som inte skapar inlåsnings effekter och som gör att befintliga resurser kan samordnas och utnyttjas bättre samtidigt som en ny modell för kunskapsutbyte mellan regionerna testas. Modellen bygger på tidigare nationella uppdrag till kulturinstitutioner.